

თავი პირველი

არასრულწლოვანთა დანაშაულის კრიმინოლოგიური ასპექტები

1. არასრულწლოვანთა დანაშაულის აღრიცხვა

კრიმინალური სტატისტიკა მოიაზრებს მათემატიკურ ციფრებს, რომლებიც კონტროლის ორგანოების მიერ სისტემატურად აღინიშნება დანაშაულის და/ან დანაშაულის შესახებ წერილობითი დოკუმენტების საფუძველზე,¹ ანუ კრიმინალური სტატისტიკის საგანს წარმოადგენს დანაშაულის რაოდენობრივი მხარე, მისი სტრუქტურა, მდგომარეობა და დინამიკა.²

კრიმინოლოგ შნაიდერის აზრით, კრიმინალურ სტატისტიკას ოთხი ძირითადი მნიშვნელობა აქვს:³

1. ოფიციალური კრიმინალური სტატისტიკა არის სახელმწიფო კონტროლის ორგანოების საქმიანობის ანგარიში. პოლიციის, სასამართლოს, პრობაციისა და სასჯელაღსრულების ორგანოები აწარმოებენ სტატისტიკას საკუთარი საქმიანობის წარმოსადგენად;

2. კრიმინალური სტატისტიკა არის კვლევის ინსტრუმენტი. იგი იძლევა ინფორმაციას იმის თაობაზე, თუ როგორია ქვეყანაში კრიმინოგენული მდგომარეობა და, სავარაუდოდ, რა მიზეზებით შეიძლება იყოს ეს გამონეგული;

3. კრიმინალური სტატისტიკის მეშვეობით ხდება მოსახლეობის ინფორმირება ქვეყანაში არსებული კრიმინალური მდგომარეობის, დინამიკისა და სტრუქტურის შესახებ, რათა მოსახლეობამ შეძლოს, თავი აარიდოს მსხვერპლად გახდომას (მაგალითად, ავტომობილის ქურდობის შემთხვევების მომრავლებისას უმეთვალყურეოდ არ დატოვოს მესაკუთრემ თავისი ავტომობილი დღის ნებისმიერ მონაკვეთში). მოსახლეობისათვის კრიმინალური სტატისტიკის გაცნობის ერთ-ერთ მიზეზად კრიმინოლოგი კაიზერი ასახელებს დანაშაულის მიმართ შიშის მოხსნის ფაქტორს⁴ (მაგალითად, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებზე დაყრდნობით პირს შეიძლება ეგონოს, რომ გახშირებულია განზრახ მკვლელობის ან სხეულის დაზიანების ფაქტები, კრიმინალური სტატისტიკის გაცნობით კი იგი დარწმუნდება, რომ ასეთი სახის დანაშაულები ძალიან ცოტაა და, შესაბამისად, ნაკლებია იმის ალბათობა, რომ იგი ამგვარი დანაშაულის მსხვერპლი გახდეს);

4. კრიმინალური სტატისტიკის ძირითად ფუნქციად მიჩნეულ უნდა იქნეს დანაშაულზე კონტროლი და მისი თავიდან აცილებისათვის შესაბამისი ღონისძიებების შემუშავების ხელშეწყობა. კრიმინალური სტატისტიკის ანალიზი ნათლად აჩვენებს სისხლის სამართლის კანონმდებლობის დადებით და უარყოფით მხარეებს და განხორციელებული ზოგადი თუ ინდივიდუალური

1 Kaiser, G., 1985. S. 197.

2 სურგულაძე ლ., 1997, გვ. 6.

3 Schneider, H. J., 1987. S. 162-163.

4 Kaiser, G., 1980. S. 211.

პრევენციული ღონისძიებების ზეგავლენას. კრიმინალური სტატისტიკა ხელს უწყობს ქვეყნის ახალი კრიმინალური პოლიტიკის ჩამოყალიბებას და სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ცვლილებებს.

1.1. არასრულწლოვანთა დანაშაულობის ბოლო წლების სტატისტიკა

არსებობს არასრულწლოვანთა დანაშაულის გამორკვევისა და მათი შეფასების სამი ძირითადი მეთოდი: დაპატიმრებულთა (ბრალდებულ/მსჯავრდებულ არასრულწლოვანთა) რაოდენობის მაჩვენებელი, მსხვერპლთა მიერ მიცემული ჩვენების და დანაშაულის თვითაღიარების მაჩვენებლები. საქართველოში შეგროვებულ მონაცემებში უმთავრესად ფიგურირებს დაპატიმრების (ბრალდებულ არასრულწლოვანთა) რაოდენობის მაჩვენებელი. არ არსებობს ინფორმაცია იმის თაობაზე, თუ რამდენი დანაშაული იქნა ჩადენილი არასრულწლოვნების მიერ უახლოეს წარსულში. ამის მიზეზი შემდეგშია, როდესაც სამართალდამცავი ორგანოებისთვის ცნობილი ხდება დანაშაულის ჩადენის შესახებ, შეუძლებელია იმის დადგენა თუ რა ასაკის იყო დანაშაულის ჩადენი პირი (შესაბამისად იყო თუ არა ის არასრულწლოვანი), სანამ არ გაირკვევა მისი ვინაობა. ანუ დანაშაული არ იქნება გახსნილი. ამდენად უცნობი რჩება გაუხსნელ დანაშაულში არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანაშაულის ოდენობა. ჩვენს ხელთ არსებული მონაცემი ეხება განაჩენის გამოტანის რაოდენობას. ეს ინფორმაცია სასარგებლოა მსჯავრდებულთა რაოდენობის დასადგენად, თუმცა ცოტას მეტყველებს არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილ დანაშაულთა საერთო რაოდენობაზე.

არასრულწლოვანთა საერთო რაოდენობა მსჯავრდებულთა საერთო რაოდენობასთან შედარებით:⁵

წლები	მსჯავრდებულთა საერთო რაოდენობა	მსჯავრდებული არასრულწლოვნების საერთო რაოდენობა	%
1990	7 481	499	6.7
1991		492	
1992	3 730	335	9.0
1993	X	X	
1994	8 283	X	
1995	7 094	455	6.4
1996	X	491	
1997	7 646	357	4.7
1998	6 998	357	5.1
1999	7 973	383	4.8
2000	8 284	388	4.7
2001	8 897	525	5.9
2002	8 579	497	5.8

⁵ წყარო: საქართველოს უზენაესი სასამართლო. <http://www.supremecourt.ge/statistics>.

2003	8 110	459	5.7
2004	9 071	598	6.6
2005	9 168	475	5.2
2006	13 607	1 002	7.3
2007	21 170	1 060	5.0
2008	20 804	1 166	6.2
2009	18 354	803	4,4
2010	19 940	883	4,4
2011	18 153	669	3,7
2012	10 922	475	4,3
2013	15 166	456	3,0
2014	16 776	381	2,3

სასჯელმისჯილ არასრულწლოვანთა რაოდენობა სქესისა და ასაკის მიხედვით:⁶

წლები	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
მსჯავრდებულ არასრულწ. საერთო -ბა.	1002	1060	1166	803	883	669	475	456	381
ბიჭები	979 98,1%	1026 96,8%	1119 95,9%	767 95,5%	853 96,6%	638 95,4%	450 94,7%	443 97,1%	365 95,8%
გოგონები	23 1,9%	34 3,2%	47 4,1%	36 4,5%	30 3,4%	31 4,6%	25 5,3%	13 2,9%	16 4,2%
14-15 წლის	323 31,4%	298 28,1%	299 25,6%	206 25,6%	226 25,6%	201 30%	129 27,2%	126 27,6%	113 29,7%
16-17 წლის	679 68,6%	762 71,9%	865 74,4%	587 74,3%	657 74,4%	468 70%	346 72,8%	330 72,4%	268 70,3%
არ მუშაობს, არ სწავლობს	602 60,1%	613 57,8%	652 55,9%	392 48,8%	398 44,8%	349 52,2%	275 57,9%	307 67,3%	288 75,6%
დანამაული ჩადენილია ვაგუფურად	490 48,9%	547 51,6%	505 43,3%	336 41,8%	298 33,7%	158 23,6%	77 16,2%	69 15,1%	46 12,1%

არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანამაულები და მსჯავრდებულთა საერთო რაოდენობა:⁷

წლები	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
მკველელობა	5	5	21	40	31	28	40	28	17	7	6
მკველელობა (სსკ 108 მუხლი)	-	-	-	3	1						
ჯანმ. განზრახ მიიმე დაზიანება	8	3	14	9	17	11	10	13	4	8	8

6 წყარო: საქართველოს უზენაესი სასამართლი. <http://www.supremecourt.ge/statistics>.

7 წყარო: საქართველოს უზენაესი სასამართლი. <http://www.supremecourt.ge/statistics>.

გაუპატი- ურება	-	1	4	1	5	1	3	1	0	2	0
ქურდობა	286	299	575	551	619	368	403	364	271	293	229
ყაჩაღობა	62	41	98	88	80	65	49	23	14	24	17
ძარცვა	23	23	74	68	108	49	32	27	26	35	36
თაღლითობა	2	1	3	35	27	12	5	12	11	4	4

1.2. არასრულწლოვანთა დანაშაულობის სტატისტიკის ანალიზი

ზემოთ მოცემული ციფრებიდან (არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილ დანაშაულთა სახეები წლების მიხედვით იხ. თავი მეოთხე, 2.2. ქვეთავი) ნათლად ჩანს, რომ სასჯელის სახით არასრულწლოვანთა ციხეში მოთავსების ფაქტების რაოდენობა იზრდება. 2000 წელს სასამართლომ ბრალდებული არასრულწლოვნების 14.9%-ს მიუსაჯა ციხეში სასჯელის მოხდა, ხოლო 2006 წელს – 37.4%-ს. 2000 წელს 58 არასრულწლოვანს მიესაჯა თავისუფლების აღკვეთა. ეს ციფრი 2000 წლის შემდეგ იზრდებოდა და თუ არ გავითვალისწინებთ 2005 წლის მონაცემს (104 არასრულწლოვანი პატიმარი), თავის უმაღლეს ზღვარს 2007 წელს მიაღწია 426 არასრულწლოვანი პატიმრით.

ნამოიჭრება მრავალი საკითხი, მათგან ერთ-ერთი იმის თაობაზე, ამგვარი ზრდა გამოწვეულია სამოქმედო კურსის სისხლის სამართლის პოლიტიკის შეცვლით („წულოვანი ტოლერანტობა“), თუ მოზარდების მიერ ჩადენილი დანაშაულის სიხშირითა და ხასიათით. ასევე სერიოზულ შემფოთებას იწვევს 14-18 წლის იმ მოზარდთა რაოდენობის ზრდა, რომლებიც ციხეში იხდიდნენ სასჯელს, განსაკუთრებით სისხლის სამართლის კოდექსში შეტანილი ცვლილებების ფონზე, რომელიც სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკს 14-დან 12 წლამდე ამცირებდა.

თუ ზემოთ მოყვანილი სტატისტიკურ მონაცემებს ერთმანეთს შევადარებთ, მივიღებთ შემდეგ სურათს: არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა რაოდენობა მსჯავრდებულთა საერთო რაოდენობის 4-6%-ს შორის მერყეობდა ბოლო 20 წლის განმავლობაში. 2006-2008 წლებში მსჯავრდებულ არასრულწლოვანთა რაოდენობამ უმაღლეს მწვერვალს მიაღწია, რაც ქვეყნის მკაცრი კრიმინალური პოლიტიკით და ალტერნატიული ღონისძიებების (განრიდება და მედიაცია) გამოუყენებლობით უნდა იყოს გამოწვეული. ბოლო წლების (2011-2014) ლიბერალურმა მიდგომებმა კი შეამცირე არასრულწლოვანი მსჯავრდებულების რაოდენობა.

1.2.1. მკვლელობების სტატისტიკური მონაცემების ანალიზი

სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, დიდ შემფოთებას იწვევს არასრულწლოვანთა მიერ განზრახ მკვლელობის ჩადენის მნიშვნელოვანი ზრდა. კერძოდ, თუ 2004 და 2005 წლებში მოხდა განზრახ მკვლელობის 5 შემთხვევა, 2006 წელს მათი რიცხი გახდა 21, 2007 წელს – 40 და 2008 წელს – 31, ანუ ბოლო 3 წლის განმავლობაში, 2004 და 2005 წლებთან შედარებით, განზრახ მკვლელობის შემთხვევებმა 2006 წელს 400%-ით, 2007 წელს 800%-ით და 2008 წელს 600%-ით იმატა. 2014 წელთან შედარებით ასევე მაღალია 2010 და 2011 წლებში მკვლელობების მაჩვენებელი. კრიმინოლოგიური

თვალთახედვით, ბოლო ხუთი წლის მონაცემების ამგვარი სხვაობა შესაძლებელია გამომწვეული ყოფილიყო ქვეყნის კანონმდებლობის რეფორმიდან, მაგალითად, დაშვებულ იქნა ცეცხლსასროლი იარაღის ტარება, რამაც გამოიწვია 2006-2008 წლებში განზრახ მკვლელობების შემთხვევების საშუალოდ 600%-იანი ზრდა. მაგრამ ქვეყანაში არ მომხდარა ცეცხლსასროლი იარაღის ტარებასთან დაკავშირებული რაიმე საკანონმდებლო ლიბერალიზაცია, შესაბამისად, მონაცემთა ამგვარი სხვაობა საფუძვლიან ეჭვს იწვევს.

სტატისტიკურ მონაცემთა ასეთი სხვაობა შესაძლებელია გამომწვეული ყოფილიყო რამდენიმე ფაქტორით:

- სტატისტიკური მონაცემების არასწორი აღრიცხვით, კერძოდ, 2006-2007 წლებში პოლიტიკურ წრეებში მიმდინარეობდა საუბარი სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკის 14-დან 12 წლამდე შემცირებაზე. აღნიშნულმა იდეამ სისხლის სამართლის ეროვნულ თუ საერთაშორისო სპეციალისტთა დიდი შეშფოთება გამოიწვია. ქვეყნის პოლიტიკურ ფგუფს, რომელიც სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკის 14-დან 12 წლამდე შემცირების მომხრე იყო, ესაჭიროებოდა მყარი არგუმენტი თავისი იდეის განსახორციელებლად. სწორედ სტატისტიკის მანიპულაციას უნდა მოეთანა ის დამაჯერებლობა, რომ ზოგიერთი დანაშაულისათვის (მათ შორის მკვლელობისათვის) ბოლო წლების სტატისტიკა ცალსახად მიუთითებს 12-დან 14 წლამდე ასაკში მძიმე დანაშაულების მკვეთრ ზრდას, რაც პასუხისმგებლობის საფუძველი უნდა გახდეს. სავარაუდოდ, 12-დან 14 წლამდე მოზარდების მიერ ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკური მონაცემები იმ დროისათვის არ არსებობდა, ვინაიდან პასუხისმგებლობის ასაკიც და სტატისტიკური აღრიცხვაც 14 წლიდან იწყებოდა. ამიტომ 14-დან 18 წლამდე მოზარდების განზრახ მკვლელობების სტატისტიკური რიცხვი ხელოვნურად იქნა გაზრდილი, რადგან არგუმენტის გამყარებისთვის, რომ ზოგიერთ მძიმე დანაშაულზე შემოღებული უნდა იყოს 12-დან 14 წლამდე პასუხისმგებლობა, არსებითი მნიშვნელობა არ ჰქონდა ხდებოდა თუ არა სწორედ 12-დან 14 წლამდე მოზარდების მიერ იმ რაოდენობის მძიმე დანაშაულების ჩადენა, რომელიც ამ რეფორმას საჭიროებდა. 12-დან 14 წლამდე სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკის დაწესების მოწინააღმდეგე მხარის დასარწმუნებლად საკმარისი იყო 14-დან 18 წლამდე მძიმე დანაშაულების (და მათ შორის განზრახ მკვლელობის) სტატისტიკური მონაცემების ზრდა. სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკის 12-დან 14 წლამდე დაწესების მოწინააღმდეგეთათვის ადვილი დასაჯერებელია სწორედ ის გარემოება, რომ თუ 14 წლის არასრულწლოვანი სჩადის ამ რაოდენობის მძიმე დანაშაულს (2007 წელს 40 განზრახ მკვლელობას), რატომ არ შეიძლება იგი 13 წლის არასრულწლოვანმა ჩაიდინოს;
- სტატისტიკური მონაცემების არასწორ წარმოებაში, კერძოდ განზრახ მკვლელობების რაოდენობაში, იგულისხმება არა მხოლოდ სს კოდექსის 108-ე და 109-ე მუხლებით ჩადენილი დანაშაულები, არამედ განზრახ მკვლელობის მცდელობაც. შესაძლებელია, 2007 წელს გან-

ზრახ მკვლევლობის (სს კოდექსის 108-ე და 109-ე მუხლები) საერთოდ რამდენიმე შემთხვევა აღინიშნა, მაგრამ ბევრი იყო განზრახ მკვლევლობის მცდელობის ფაქტი,⁸ ანუ იმ არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა რაოდენობა, რომელთაც მიესაჯათ სასჯელი განზრახ მკვლევლობის მცდელობისათვის, თუმცა ეს ორივე დანაშაულის სახე (განზრახ მკვლევობა და განზრახ მკვლევლობის მცდელობა) ერთად იქნა დათვლილი და ერთ სტატისტიკურ გრაფაში (განზრახ მკვლევობა) აღნიშნული, რამაც სტატისტიკური მონაცემების ასეთი მკვეთრი ზრდა გამოიწვია;

- 2006 წლის ქართული ღვინის რუსულ ემბარგოს შესაძლებელია ასევე გამოეწვია, ალკოჰოლის ჭარბი მარაგის დაგროვება საქართველოში, მოზარდების მიერ ალკოჰოლის მიღება და ძალადობრივი დანაშაულის ჩადენა, მათ შორის მკვლევობების. კრიმინოლოგიურმა კვლევებმა დაადგინა, რომ ალკოჰოლზე და ნარკოტიკზე დამოკიდებულება პირდაპირ კავშირშია დანაშაულის ჩადენასთან.⁹
- მკვლევობების გახშირების ერთ-ერთი გამომწვევი მიზეზი შესაძლებელია ასევე იყოს საქართველოში მეტად მძიმე აგრესიული გარემო, რომელიც სხვადასხვა მიზეზით არის განპირობებული¹⁰ და ზრდის ძალადობრივი დანაშაულის ჩადენის ალბათობას. ასევე ყურადღებას იმსახურებს არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი მკვლევობების ზრდის პერიოდი – 2005-07 წლები. ამ პერიოდის არასრულწლოვნები დაბადებულნი არიან 90-იან წლებში, როდესაც საქართველოში მძვინვარებს ეკონომიკური კრიზისი, საქართველო კარგავს თავისი ეკონომიკის მნიშვნელოვან ნაწილს და შესაბამისად, იკარგება უამრავი სამუშაო ადგილი. 1992-94 წლებში ქვეყანა ჩართულია სამხედრო კონფლიქტში, ხოლო მომდევნო წლებში საქართველო კრიმინალურ სახელმწიფოდ ყალიბდება, სადაც მკვლევობა, ადამიანის გატაცება, ყაჩაღობა, ადამიანების წამება ყოველდღიურ რუტინად იქცა. აღარაფერს ვამბობთ ნარკომანიის შემამფოთებელ მასშტაბებზე. რა თქმა უნდა ეს ყველაფერი ქმნის უკიდურესად მძიმე სოციალურ და ეკონომიკურ ფონს. ფაქტიურად ამ პერიოდში საქართველოში სახეზეა სოციალური ანომია. ვფიქრობთ შესაძლოა ვივარაუდოთ, რომ ამ პერიოდში დაბადებული და გაზრდილი თაობა გარკვეულწილად მომეტებული აგრესიით ხასიათდება და უფრო მეტად იყო მიდრეკილი კონფლიქტური სიტუაციების ძალისმიერი მეთოდებით გადაჭრისკენ. ამას დავუმატოთ არასრულწლოვნისთვის დამახასიათებელი დაუფიქრებელი და იმპულსური გადაწყვეტილებების მიღებისკენ მიდრეკილება და შედეგად მივიღებთ საკმაოდ საშიშ ნარევს, რომელმაც შესაძლოა ახსნას კიდევ არასრულწლოვანთა მხრიდან ჩადენილი მკვლევობების მატება 2007-2008 წლებში.

8 პრობლემურია პრაქტიკაში განზრახ მკვლევლობის მცდელობის დადგენის კრიტერიუმების საკითხიც. დღეს მოქმედი პრაქტიკით განზრახ მკვლევლობის მცდელობად კვალიფიცირდება დამნაშავის მიერ ადამიანისათვის სხეულის ზედა ნაწილში მიყენებული ნებისმიერი სახის დაზიანება.

9 Ostendorf, H., 2013. S. 32.

10 საქართველოში აგრესიული გარემოს შესახებ იხ.: შალიკაშვილი, მ., 2012. გვ. 34-45.

1.2.2. ჯგუფურად ჩადენილი დანაშაულების ანალიზი

სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, არასრულწლოვნების მიერ ჯგუფურად ჩადენილმა დანაშაულმა 2014 წელს (12%) 2005-2007 წლებთან (50%) შედარებით იკლო თითქმის 40%-ით. რაც მოზარდთა დანაშაულობის ფენომენტთან მიმართებაში ალოგიკურად ჩანს და განმარტებებს საჭიროებს. ცნობილია, რომ მოზარდები დანაშაულს ჯგუფურად სჩადიან, რაც რამოდენიმე ფაქტორით არის განპირობებული: 1) ჯგუფში მათი გამბედაობა მატულობს; 2) ვინმემ მათ მიერ ჩადენილი დანაშაულის – „საქმენი საგმირონიას“ შესახებ სხვებს უნდა უამბოს, მარტო დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში ეს შეუძლებელია; 3) ჯგუფურად დანაშაულის ჩადენა ჯგუფის წევრად მიღების/აღიარების ყველაზე ლოგიკური და მარტივი გზაა.

ინგლისური და ამერიკული კვლევების თანახმად, მოზარდთა დანაშაულობის 60% (ინგლისი), 75% (აშშ) სწორედ ჯგუფურად ჩადენილ დანაშაულზე მოდის.¹¹

მოცემული ქართული სტატისტიკური მონაცემები შესაძლებელია შემდეგი ფაქტორების ზემოქმედებით აიხსნას: 1) ქვეყნის მასშტაბით პოლიციის პრევენტაბელურობის ზრდა, რაც ზოგადად დანაშაულის (მათ შორის ჯგუფური) პრევენციის ერთ-ერთი საშუალებაა; 2) ჯგუფურად ჩადენილი დანაშაულისათვის განრიდება-მედიაციის პროგრამაში მოხვედრის შესაძლებლობით. კერძოდ, „განრიდება და მედიაციის შესახებ პროკურორებისთვის სახელმძღვანელო მითითებებისა და მხარეებს შორის გასაფორმებელი ხელშეკრულების ძირითადი პირობების დამტკიცების თაობაზე“ იუსტიციის მინისტრის 2010 წლის 12 ნოემბრის №216-ე ბრძანებაში 2011 წლის 23 ივნისს შევიდა ცვლილება, რომლის მიხედვითაც განრიდება და/ან მედიაციას დაექვემდებარა ჯგუფურად ჩადენილი დანაშაული;¹² 3) 2006-2012 წლებში გატარებული მკაცრი სისხლის სამართლის პოლიტიკა და მძიმე პირობები სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში.¹³ ციხის გაუსაძლის პირობებს შესაძლებელია მოზარდებში ციხის მიმართ შიში და დანაშაულის პრევენცია გამოეწვიოს; 4) ბოლო (2012-2014) წლებში კრიმინალური მენტალობის ზეგავლენის ზრდა, რაც აიძულებს მოზარდს ჯგუფურად ჩადენილი დანაშაული საკუთარ თავზე აიღოს; 5) ჯგუფური დანაშაულის გამოძიების შრომატევადობამ და დანაშაულის სწრაფად გახსნის სურვილმა შესაძლებელია გამომძიებელს მიაღებინოს გადაწყვეტილება არ დააფიქსიროს საქმეში მონაწილე, გამოძიებისთვის დაუდგენელი პირები და მხოლოდ ერთი პირის მიმართ დაიწყოს სისხლისსამართლებრივი დევნა; 6) ქვეყანაში არსებული სიღარიბის გამო მოზარდები საკუთარი თავის გადასარჩენად უფრო ჩადიან დანაშაულს, ვიდრე საკუთარი „მეს“ მოსაპოვებლად.¹⁴

11 Schafstein, F. / Beukle, W./ Swoboda, S., 2014. S. 24.

12 იხ.: შალიკაშვილი, მ. 2013. გვ. 51.

13 იხ.: სახალხო დამცველის 2011, 2012 წლის საპარლამენტო მოხსენებები.

14 იუნისეფის მიერ ჩატარებული კვლევის თანახმად, 2011 წელს საქართველოში ბავშვების (0-16 წელი) 9,4% უკიდურეს სიღარიბეში, ხოლო 25 % ფარდობით სიღარიბეში ცხოვრობდა. იხ.: <http://unicef.ge/uploads/UNICEF-Child-PovertyGEO-web-with-names.pdf>

1.2.3. სხვადასხვა სტატისტიკური მონაცემების ანალიზი

სტატისტიკის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა უმეტესობა მამაკაცები არიან. საინტერესოა, რომ მსჯავრდებული გოგონების რიცხვი ბოლო 2 წლის განმავლობაში ორჯერ გაიზარდა. მკვეთრად იმატა ასევე დანაშაულმა 14-15 წლის მოზარდებში, თუ 2000 წელს მათი პროცენტული რაოდენობა შეადგენდა მთლიანად არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა 16.8%-ს, 2006-2008 წლებში ეს მაჩვენებელი თითქმის გაორმაგდა. ეს ცვლილება განპირობებული იყო რამდენიმე ფაქტორით, რომელთა შორისაცაა, სპეციალური პროფტექნიკური სასწავლებლების დახურვა, შსს ბაზაზე არსებული „მცირეწლოვანთა ინსპექტორების“¹⁵ სტრუქტურის გაუქმება, აგრეთვე ცვლილებები სისხლის სამართლის კოდექსში, რომელიც უფლებას აძლევს მოსამართლეებს ციხეში მოეთვსებინა 14-18 წლის მოზარდები, თუ მათ მიერ ჩადენილი დანაშაული ითვალისწინებს 3 წელზე მეტი ხნით თავისუფლების აღკვეთას.¹⁶

მეტად მძიმეა იმ მსჯავრდებულთა სტატისტიკური მაჩვენებელი, რომლებიც დანაშაულის ჩადენის დროს არ მუშაობენ და/ან არ სწავლობენ. 2014 წელს დაფიქსირდა ბოლო ათი წლის ყველაზე ცუდი მაჩვენებელი ამ მხრივ. კერძოდ, 2014 წლის მონაცემებით მსჯავრდებულ არასრულწლოვანთა 75,6% დანაშაულის ჩადენის დროს არ მუშაობდა და არ სწავლობდა. (არასრულწლოვანთა) დანაშაულის პრევენციის პირველი დონე სოციალურ სახელმწიფოს ავალდებულებს შეიმუშაოს პროგრამები დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად, მათ შორის მასობრივი უმუშევრობის, უსახლკაროობის, დაბალი სამართლებრივი მართლმეცნების აღმოსაფხვრელად.¹⁷

თუ მსჯავრდებულ არასრულწლოვანთა აღნიშნულ მონაცემებს შევადარებთ მსჯავრდებულთა მონაცემებს დავინახავთ, რომ იქაც არ არის სხვა მდგომარეობა. კერძოდ, 2014 წელს იმ მსჯავრდებულთა რაოდენობამ, რომელიც დანაშაულის ჩადენის დროს უმუშევარი იყო 90,5% შეადგინა.

1.3. ლატენტური დანაშაული არასრულწლოვანთა შორის

ლატენტურად უნდა ჩაითვალოს ისეთი სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული დასჯადი ქმედება (დანაშაული), რომელიც სამართალ-

15 „მცირეწლოვანთა ინსპექტირება“ იყო შსს დაქვემდებარებაში მყოფი 287 ადამიანი-საგან შემდგარი ორგანიზაცია, რომელსაც აღრიცხული ჰყავდა ის ბავშვები, რომლებსაც უკვე ჩადენილი ჰქონდათ დანაშაული ან შემჩნეული იყვნენ ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში, რაც გულისხმობს ასევე სკოლის რეგულარულად გაცდენას. ასეთ 14-18 წლის მოზარდებს აღრიცხავდნენ სკოლებიდან, მეზობლებისგან, პოლიციის განყოფილებიდან და ხანდახან მშობლებისგან მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე ან სასჯელის მოხდის შემდეგ. ორგანიზაციის წარმომადგენლები ბავშვებს უტარებდნენ სამუშაოებს სკოლებში. ასევე ეხმარებოდნენ ბავშვებს სკოლაში დაბრუნებაში, გართობაში, გაკვეთილების შემდგომ სხვადასხვა ღონისძიების მონაწილეობაში, ხვდებოდნენ მშობლებს ბავშვთა ქცევის მართვაზე სასაუბროდ და ა. შ. ორგანიზაცია „მცირეწლოვანთა ინსპექტირება“ გაუქმდა 2006 წლის ნოემბერში და მისი საქმიანობა შეითავსა საპატრულო პოლიციამ, თანამშრომელთა 4 ან 5 პირის საშტატო შემადგენლობით, იხ. საქართველოში გაეროს ბავშვთა ფონდის (ჰამილტონი, ქ.) 2007 წლის ანგარიში.

16 იხ. საქართველოში გაეროს ბავშვთა ფონდის (ჰამილტონი, ქ.) 2007 წლის ანგარიში.

17 შალიკაშვილი, მ., 2011ა. გვ. 220.

დამცავი ორგანოებისათვის არ გახდა ცნობილი, ვერ იქნა გამოვლენილი და ამიტომ არ მოხდა პოლიციის სტატისტიკაში მათი აღრიცხვა და რეგისტრაცია, თუმცა იგი „სინამდვილეში საკმაოდ გავრცელებულია და დიდ გავლენას ახდენს კრიმინალურ სიტუაციაზე“.¹⁸

ლატენტური დანაშაულის შესახებ ინფორმაციის წყაროს წარმოადგენენ ადამიანთა ჯგუფები, რომლებიც გამოიკითხებიან იმის თაობაზე: 1) ჩაუდენიათ თუ არა მათ დანაშაული (დამნაშავის გამოკითხვა); 2) გამხდარან თუ არა ისინი დანაშაულის მსხვერპლნი (მსხვერპლის გამოკითხვა); 3) გახდა თუ არა მათთვის ცნობილი დანაშაულის ჩადენა (ინფორმაციული გამოკითხვა).¹⁹

გერმანიაში ჩატარებული მოსახლეობის გამოკითხვის ანალიზის თანახმად, ჩადენილი დანაშაულის რაოდენობა მნიშვნელოვნად განსხვავდება ოფიციალურად რეგისტრირებული დანაშაულის რაოდენობისაგან.²⁰ ზოგიერთი მეცნიერის აზრით, თანაფარდობა რეგისტრირებულსა და ლატენტურ დანაშაულებს შორის 1:3-ზეა. არარეგისტრირებულ დანაშაულთა შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ქურდობას და სხვისი ნივთის დაზიანებას.²¹ არასრულწლოვანთა გამოკითხვების თანახმად, მოცემულ ასაკში ლატენტური დანაშაულის ხვედრითი წილი, ოფიციალურ დანაშაულებთან შედარებით, ძალიან მაღალია.²²

კრიმინოლოგი კაიზერი ლატენტური დანაშაულების კვლევების საფუძველზე დასკვნის სახით აცხადებს, რომ²³

1. არასრულწლოვანთა დანაშაული უფრო ფართოდაა გავრცელებული, ვიდრე ეს პოლიციის სტატისტიკით არის რეგისტრირებული. თითქმის ყველა არასრულწლოვანს ერთხელ მაინც აქვს ჩადენილი მსუბუქი დანაშაული. გამოკითხვების შედეგად დადგინდა, რომ არასრულწლოვნები ხშირად სჩადიან ქურდობას და აზიანებენ სხვის ნივთს.

2. ლატენტური დანაშაულის კვლევა ხელს უწყობს ისეთი სახის ქმედებების გამოვლენას, რომელიც სოციალურად მიუღებელია, მაგრამ დანაშაულს არ წარმოადგენს (მაგალითად, გაკვეთილების გაცდენა, სახლიდან გაქცევა).

3. არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანაშაულების მხოლოდ ერთი მცირე ნაწილი ხდება სამართალდამცავი ორგანოებისათვის ცნობილი, გამოძიებული და სანქციონირებული. შესაბამისად, არასრულწლოვნების მიერ კანონის დარღვევა ნორმალურად უნდა იქნეს მიჩნეული, მაგრამ არანორმალურია, როდესაც ისინი მკაცრი სასჯელით არიან სანქციონირებული.

4. ლატენტური დანაშაულის საფუძვლიანმა კვლევამ აჩვენა, რომ ამა თუ იმ ჯგუფებს შორის დიდი განსხვავებაა დანაშაულის გავრცელების, სტრუქტურისა და ინტენსივობის მხრივ.

5. ლატენტური დანაშაულის კვლევების თანახმად, არასრულწლოვნების მიერ ჩადენილი დანაშაული მსუბუქი ხასიათისაა. მძიმე (ან განსაკუთრებით

18 შუშანაშვილი, ა., 2000, გვ. 155.

19 Eisenberg, U., 2005. S. 132.

20 Kunz, K.-L., 1998. S. 302.

21 იქვე.

22 იქვე, გვ. 303.

23 Kaiser, G., 1985. S. 225-228.

მძიმე) ხასიათის დანაშაულების გამოვლენა ლატენტური დანაშაულის კვლევებით თითქმის შეუძლებელია.

6. როგორც ოფიციალური მონაცემების, ასევე ლატენტური დანაშაულის კვლევის თანახმად, მნიშვნელოვნად ცოტაა გოგონების მიერ ჩადენილი დანაშაული.

7. ლატენტური დანაშაულის კვლევის საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ ოფიციალურად რეგისტრირებულია ძირითადად მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულები.

8. არასრულწლოვნები, რომელთა მიერ ჩადენილი დანაშაული ცნობილი გახდა პოლიციისათვის და დაისაჯნენ სასამართლოს მიერ, არაფრით განსხვავდებიან სხვა იმ არასრულწლოვნებისაგან, რომლებიც დასჯილნი არ არიან.

9. ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვაოთ შემთხვევით დანაშაულის ჩამდენი და დამნაშავე არასრულწლოვნები. განსხვავებულ უნდა იქნეს მათი რესოციალიზაციის პროგრამებიც.

10. ლატენტური დანაშაულის კვლევამ აგრეთვე აჩვენა, რომ ზოგიერთი დანაშაულის მიმართ საზოგადოება ტოლერანტულად (შემწყნარებლურად) არის განწყობილი და მას პოლიციის ორგანოებს არ ატყობინებენ.

ლატენტური დანაშაულის კვლევამ ასევე აჩვენა, რომ მოსახლეობის დიდი ნაწილი არ სჩადის მძიმე და განსაკუთრებულად მძიმე დანაშაულს.²⁴

2. არასრულწლოვნის გარდატეხის პერიოდი

დიმიტრი უზნაძის მიერ 1940 წელს დაწერილ „ზოგად ფსიქოლოგიაში“ ვკითხულობთ: „საყურადღებოა, რომ სქესობრივი მომწიფების პერიოდში მოზარდის ყურადღების კონცენტრაცია ქვეითდება“.²⁵ აღნიშნული სიტყვებით დიმიტრი უზნაძე ყურადღებას ამახვილებს არასრულწლოვნის (მოზარდის) „სქესობრივი მომწიფების პერიოდზე“, ე.წ. „**გარდატეხის პერიოდზე**“. ცოტა მოგვიანებით ამ საკითხთან დაკავშირებით შ. ჩხარტიშვილი წერს „ბავშვობის დატოვებისა და დიდის მდგომარეობაში ყოფნის მოთხოვნილებები გარდამავალ ასაკში, იძენს რა სოციალურ შინაარსს, გადამწყვეტ ზეგავლენას ახდენს მოზარდის აქტივობის მიმართულების განსაზღვრის საქმეში. ეს მოთხოვნილება, პირველ რიგში, სოციალური პრესტიჟის, თავისუფლების და დამოუკიდებლობის მოთხოვნილებათა ფორმებში დიფერენცირდება და მოზარდის ყოველ ქცევაში, რომელიც მას რაიმე მხრივ სხვა ადამიანებთან აკავშირებს, ეძებს დამოკიდებულებას“.²⁶

გარდატეხის პერიოდი და (ამ პერიოდის) სოციალიზაცია მკაცრად განსაზღვრავს ადამიანის პიროვნების ჩამოყალიბებას.²⁷ ადამიანი, მისი ფიზიოლოგიური, ფსიქოლოგიური და სოციალური „დამუშავება“, ახლად ყალიბდება.²⁸

24 Schöch, H., 1976. S. 224.

25 უზნაძე, დ., 2006. გვ. 560.

26 ჩხარტიშვილი, შ., 1954. გვ. 51.

27 Hurrelmann, K., 2010. S. 26.

28 იქვე.